

13. Muñoz-Rodríguez J. M., Sánchez-Carracedo F., Barrón-Ruiz A., Serrate-González S. Are We Training in Sustainability in Higher Education? Case Study: Education Degrees at the University of Salamanca. Sustainability. 2020, 12, 4421. URL: <https://doi.org/10.3390/su12114421>
14. Rodriguez-Dono, Alfonso, Hernández-Fernández, Antoni. Fostering Sustainability and Critical Thinking through Debate A Case Study. Sustainability, 2021, 13, No 11: 6397. URL: <https://doi.org/10.3390/su13116397>
15. Sachs J. D., Schmidt-Traub G., Mazzucato M. et al. Six Transformations to achieve the Sustainable Development Goals. Nat. Sustain. 2019. 2, 805–814. URL: <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0352-9>
16. Serrate S., Martín J., Caballero D., Muñoz J. M. Responsabilidad universitaria en la implementación de los objetivos de desarrollo sostenible. Eur. J. Child Develop. Educ. Psychopath, 2019, 7, 183–196. URL: <https://doi.org/10.30552/ejpad.v7i2.119>
17. Tkáčová H., Pavlíková M., Tvrdoň M., & Jenisová Z. The use of media in the field of individual responsibility for sustainable development in schools: A proposal for an approach to learning about sustainable development. Sustainability. 2021, 13(8), 4138. URL: <https://doi.org/10.3390/su13084138>
18. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
19. United Nations Agenda 21. 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
20. Wakkee, I., Sijde, V.D.P., Vaupell, C., Ghuman, K. The university's role in sustainable development: Activating entrepreneurial scholars as agents of change. Technol. Forecast. Soc. Chang. 2019, 141, 195–205. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.10.013>

УДК 378:373.2.011.3-051]:159.942
DOI 10.25128/2415-3605.22.1.10

ТЕТЯНА РОЖКО-ПАВЛИШИН

<https://orcid.org/0000-0003-2781-5982>

tana.rzhk@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОЯВИ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕФОРМАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто проблему попередження професійного вигорання, появи професійних деформацій, протидії негативному професіогенезу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) на етапі їх фахової підготовки. Описано особливості дошкільця, до яких відносять високий ступінь відповідальності і психологічної напруги праці вихователів, складність і значну кількість професійних завдань, насиченість комунікації, велику вірогідність позаштатних ситуацій тощо. Шляхом опитування 54 молодих вихователів (досвід роботи до 3 років) двох регіонів України (Київська й Тернопільська області) авторкою визначено практичну актуальність проблеми професійної деформації фахівця. Узагальнюючи наукові трактування, професійна деформація фахівця – це інтегративне поняття, яке охоплює численні особистісні зміни, зумовлені його діяльністю, котра зрештою і втрачає від цього через появу у працівника професійних деструкцій. Висвітлені сутність, причини і наслідки професійного виснаження педагогів ЗДО, їх ранньої професійної деформації внаслідок дії різних деструктивних зовнішніх і внутрішніх чинників. Запропоновано шляхи оновлення змісту і технологій професійної підготовки, зміцнення партнерства з кралицями фахівцями-практиками. Сутність та особливості підготовки до ранньої професійної адаптації майбутніх вихователів ЗДО розглянуто як чинники активізації цілеспрямованого фахового розвитку особистості, її професійного саморозкриття й самореалізації, запорука попередження стагнації, деформації та вигорання.

Ключові слова: деформація, професійна деформація, вихователь, заклад дошкільної освіти.

TETIANA ROZHKO-PAVLYSHYN

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

PREVENTING THE APPEARANCE OF PROFESSIONAL DEFORMATIONS OF FUTURE PRESCHOOL INSTITUTIONS TEACHERS

The article deals with the problem of preventing occupational burnout, the appearance of professional deformations, counteraction to the negative professiogenesis of future childcare teachers of preschool institutions at the stage of their professional training. It describes specific features of preschool education including high degree of responsibility and psychological stress of childcare teachers' work, complexity and a significant number of job tasks, intensity of communication, a high probability of emergency situations, etc. By interviewing 54 young childcare teachers (their work experience being up to 3 years) from different regions of Ukraine (Kyiv and Ternopil regions), the author brought into sharp focus the practical urgency of the issue of professional deformation of a specialist. The author has come to the conclusion, that yesterday's graduates of higher education institutions are not ready for full-fledged professional activities, and, most importantly, they are not able to work effectively and ecologically for themselves, and the issues mentioned by the respondents can be considered prerequisites for the appearance of professional deformations and early occupational burnout. Having generalized scientific representations, the author defines professional deformation of a specialist as an integrative concept covering numerous personal changes caused by specialist's activities, and which subsides due to this by the appearance of professional destructions in the specialist. The author highlights the essence, causes and consequences of professional burnout of preschool education institutions teachers, their early professional deformation, caused by a number of destructive external and internal factors. The author offers ways to update the content and technologies of professional training, to strengthen partnerships with the best practitioners. The essence and specific features of preparation for early professional adaptation of future childcare teachers are treated as factors of activation of purposeful professional development of an individual, their professional self-disclosure and personal fulfillment, the key to preventing stagnation, deformation and burnout. The author has concluded, that the dynamics of professiogenesis of a specialist is not always positive. Therefore, future preschool institution teachers should be prepared for professional challenges, constructive overcoming of crises, negative factors and deformations. Training of future teachers of preschool education institutions involves not only the development of a sustainable set of competencies, but also the ability to continuously improve themselves, activate their own professional approach, which will ensure the professional effectiveness and reliability of childcare teachers and form a constant, conscious need for this. So, a specially developed system of training applicants for the prevention of professional deformations will intensify the professional purposeful development of an individual. It will ensure the gradual professional self-realization of the future specialists and will be the key to preventing them from stress-induced diseases, destructive changes and breakdowns.

Keywords: *deformations, professional deformations, future childcare teacher, preschool institutions.*

Глибокі перетворення в освітній галузі України зумовлюють оновлення змісту й вимог до підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО). В них активніше проступають загальноєвропейські настанови на безперервне навчання впродовж життя, інтегративний, мультиконцептуальний, міждисциплінарний, прагматичний, компетентнісний, особистісно і практико орієнтований та інші підходи, створення здоров'язберігального, технологічного, інноваційного освітнього середовища, де тісно переплітаються теорія і практика, кращий світовий досвід і здобутки української педагогіки.

Концептуальними документами про освіту (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» і «Про дошкільну освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національна доктрина розвитку освіти України, Болонська декларація Євросоюзу, професійний стандарт підготовки вихователя ЗДО тощо) визначено широке коло завдань формування майбутніх вихователів ЗДО, якими, крім стратегічної мети набуття комплексу фахових компетентностей, передбачено вироблення у студентів готовності продуктивно діяти в умовах постійних суспільних змін, таких особистісно-професійних характеристик, як самостійність, конкурентоспроможність, асертивність, толерантність, комунікабельність, ініціативність, а також потреби у самовдосконаленні та самореалізації.

Водночас сучасна практика доводить, що заклад вищої освіти (ЗВО) повинен не лише виробити у здобувача міцну систему фахових знань, а й готовність їх творчо й ефективно застосовувати, і навіть більше – постійно оновлювати і збагачувати свій професійний ресурс. Нині знання мають здатність дуже швидко застарівати, втрачати свою актуальність. Отже, фахівець змушений усе життя дбати про свій професійний тонус: поповнювати та розширювати

знанневий багаж, гнучко й оперативно реагувати на зміни у професійній сфері, самовдосконалюватися. А ще здобувачів необхідно підготувати до подолання криз фахового становлення, професійних деформацій, сформуванню здатності керувати власним професійним розвитком. І розпочинати таку підготовку до професійної адаптації молоді варто якомога раніше – від перших днів навчання в ЗВО, максимально наближаючи очікування здобувачів до запитів соціуму, готовність майбутніх вихователів до постійно оновлюваних вимог професійної практики.

Традиційно система професійного розвитку фахівців охоплює різні види й форми підвищення кваліфікації педагогів, що сприяють модернізації їхніх знань, ознайомленню з галузевими новаціями, теоретичними і методичними знахідками, передовим досвідом колег тощо. Однак значно менше увага приділяється збереженню особистісного ресурсу педагога, необхідного для повноцінної діяльності, протидії професійному вигоранню фахівця. Втрата життєвих сил, творчого потенціалу і мотивації спроможні знищити навіть найкращого педагога – зруйнувати його.

Особливостями дошкілля як професійної сфери є насамперед високий ступінь відповідальності і психологічної напруги праці вихователів, складність та значна кількість професійних завдань, насиченість комунікації, велика вірогідність позаштатних ситуацій тощо. Усе це неабияк впливає на педагога та якість його роботи, з часом відбираючи фізичні сили, умотивованість, творчий настрій, змінюючи особистість вихователя внаслідок появи професійних деформацій.

Теоретичними засадами синергійного вивчення міждисциплінарного феномена професійних деформацій стають праці науковців різних галузей, що всебічно висвітлюють вплив професійної діяльності на особистість, професійних деформацій та вигорання різних фахівців (В. Бойко, І. Бондаренко, Н. Булатевич, Ж. Вірна, Н. Грановська, Ю. Жогно, Т. Зайчикова, Л. Карамушка, М. Міщенко, Т. Форманюк, К. Маслач, С. Джексон); роль професіогенних чинників у погіршенні здоров'я педагога, виникненні професійно зумовлених криз тощо. Проте нині недостатньо висвітлені особливості професійного вигорання педагогів дошкільної сфери. Уваги потребують: специфічний вплив цієї професії на особистість вихователя, зв'язок особистісних та професійних рис педагога, умови попередження деформацій і вигорання фахівців у процесі фахового розвитку.

Мета статті – з'ясування сутності, причин і наслідків фахового виснаження вихователів ЗДО, передусім їхньої ранньої професійної деформації, пошуку шляхів запобігання цьому ще на етапі фахової підготовки.

Практичну актуальність проблеми професійної деформації фахівця ми перевірили, зокрема, шляхом опитування 54 молодих вихователів (досвід роботи до 3 років) різних регіонів України (Київська й Тернопільська області). Так, 86 % респондентів зауважили, що не очікували від роботи такого великого фізичного й емоційного навантаження; 92 % молодих педагогів не вдається «переключити увагу з дому на роботу і навпаки» (опитані стверджують, що «принносять роботу в голову додому»); 43 % вихователів нічого не чули про професійні деформації і не знають, як запобігти їм; 76 % – не вміють себе надихати, не володіють навичками саморегуляції. На думку 67 % опитаних, у ЗДО недостатню увагу приділяють молоді, здебільшого слідкують за методичною роботою, а з особистісними труднощами молоді фахівці залишаються наодинці. Тобто робимо висновок про неготовність учорашніх випускників вищої школи до повноцінної професійної діяльності, а головне – про їхнє невміння працювати ефективно й екологічно для себе. Усі названі респондентами проблеми можна вважати передумовами появи в них професійних деформацій та раннього професійного вигорання.

Сказане змушує переглянути зміст і технології фахової підготовки педагогів ЗДО. Необхідно своєчасно навчити їх ефективно діяти у складних умовах педагогічної діяльності в ЗДО, протидіяти зовнішньому тиску, стресу, дистресу і внутрішній деградації. Ще на студентській лаві здобувачі мають засвоїти поняття професійної деформації, її особливості у вихователів ЗДО, причини і шляхи попередження.

Узагальнюючи наукові трактування поняття професійних деформацій, можна по-різному визначити цей феномен: як психологічну дезорієнтацію, когнітивні викривлення, зміни якостей і характеристик особистості (характеру, способу мислення, спілкування) та професійної Я-

концепції фахівця внаслідок утвердження деструктивної поведінки, цінностей, мотивів і т. д. під впливом виконання професійних обов'язків (В. Зінченко, О. Кокун, В. Коновалова); вид професійної недуги (О. Рева); результат професійної діяльності чи відхилень від суспільних норм і професійних вимог у вигляді усталених мислительних і поведінкових форм (Н. Грановська); особистісні зміни, які зменшують адаптованість і ефективність фахівця та його діяльності (О. Кокун); ускладнення звичної поведінки людини в побуті і повсякденному житті (В. Зливков); реакцію на професійні невдачі і некомпетентність (Л. Хомич); стереотипізацію мислення та професійних дій фахівця, які зумовлюють труднощі взаємин з оточуючими (Л. Корнеєва); результат стресових умов діяльності (О. Марковець) тощо. Інакше кажучи, професійна деформація фахівця – це інтегративне поняття, яке охоплює численні особистісні зміни, зумовлені його діяльністю, котра зрештою і втрачає від цього через появу у працівника професійних деструкцій.

Вчені говорять про тимчасові (епізодичні) та стійкі деформації фахівця (О. Синєокий), поверхові або глобальні (І. Хоржевська), загальнопрофесійні (типові), спеціальні, професійно-типологічні й індивідуалізовані деформації (О. Рева) тощо. Як стверджують науковці (О. Великодня, Н. Грановська, А. Деркач, Л. Корнеєва та ін.), професійна деформація є виявом негативного професіогенезу. Називають початковий, середній і глибинний етапи перебігу професійних деформацій і їхні ознаки – від майже непомітних до критичних змін особистості, а також конкретизують їх вплив на пізнавальну, емоційно-вольову й мотиваційну сфери особистості (Н. Грановська, О. Рева та ін.). Серед форм професійної деформації вчені виділяють індивідуальні: професійну індиферентність (байдужість), подвійність етичних стандартів, професійний маргіналізм, професійне вигорання, професійну невротизацію і деградацію особистості (О. Бондарчук, Ж. Вірна, В. Кошій) і групові: соціальну інгібіцію, зниження індивідуальної відповідальності, нав'язані форми поведінки (конформне мислення, надоптимізм, тенденційний підбір інформації, впевненість у всесильності групи, оманливість ініціативи, груповий егоїзм (С. Бойко, О. Рева)) [10].

Звернемо увагу на загрозову тенденцію раннього професійного вигорання, котре сьогодні, як свідчить практика, настає вже до 25 років, тобто в молодих фахівців. До професійних навантажень молоді додається дуже насичене подіями, динамічне, напружене особисте життя, часто далеке від здорового його способу. Це додає зайві ризики втоми, емоційної напруги, травматичних розладів і т. д. Природу появи первинних професійних деформацій здобувачів вищої освіти М. Великодня пов'язує з: компенсаторними механізмами психіки, вантажем знань, побоюваннями щодо їх вичерпності, прагненням відповідати очікуванням соціуму, недосяжністю образу професіонала, надцінністю професійної самореалізації, заміщенням особистого життя професійними планами тощо [3].

Однак для майбутніх вихователів важливо знати і враховувати специфічні фактори, що деструктивно впливають на особистість педагога ЗДО, провокуючи в неї негативні зміни, зокрема професійні деформації. Такими чинниками є: безперервне й різноманітне спілкування (з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією, громадськістю); значна кількість конфліктних і маніпулятивних ситуацій (з боку батьків і вихованців); широке, часто надмірне й розмите, коло професійних обов'язків; втрата престижності педагогічної професії і т. д.

Говорячи про сутність професійних деформацій вихователів ЗДО, треба розрізняти зовнішні (організаційні) та внутрішні фактори їх появи. Зовнішніми чинниками професійних деформацій вихователів О. Осауленко вважає: нестабільність нашого суспільства, відсутність суспільної ідеології, падіння престижу педагогічної професії в державі, нівелювання соціальних і моральних ідей, слабкість і суперечливість законодавчої бази, відчутну правову безграмотність і соціально-правову безпорадність та ін. [7, с. 167]. Крім того, варто пам'ятати про ризик розвитку професійних деформацій вихователів за умови існування в ЗДО вимог жорстко алгоритмізованої діяльності, надмірної регламентованості й традиційності, що межує з автоматизованою шаблонністю.

До внутрішніх чинників професійної деформації педагогів ЗДО належать: високий рівень фізичного й психоемоційного навантаження, дистрес, перевтома, неготовність до професійної діяльності (нездатність самоорганізовуватися), розчарування у професії, негативний клімат у колективі, недостатність матеріальних стимулів (прояв соціальної несправедливості),

нетворчий, монотонний характер роботи, відсутність зразків для наслідування і перспектив фахового зростання самореалізації, обмеженість життєвих інтересів тощо (Т. Гура, О. Нестеренко та ін.). Їхніми наслідками стають психофізичні, соціального-психологічні та поведінкові симптоми емоційного вигорання [2; 4; 8].

Для професійно деформованих вихователів ЗДО, на думку науковців (Г. Виноградова, Н. Грановська, С. Лічман, У. Уолтер та ін.), характерні: консерватизм, схильність до примітивізації, спрощене пояснення всього, психологічне старіння, згасання інтелектуальних функцій, безапеляційність, зловживання оціночними судженнями, авторитарність, конфліктність, «надконтроль», авторитаризм, байдуже ставлення до роботи й вихованців насамперед, дратівливість, гіпервідповідальність, негативізм тощо. З огляду на це науковці виокремлюють, зокрема, такі види деформованої педагогічної поведінки: конфронтаційна, агресивно-конфліктна, комунікативно-нейтральна, експансивна та відчужена (Н. Панова); надмірно контрольована поведінка, схильність до спрощення й стереотипізації професійних дій (У. Уоллер) і т. д.

На нашу думку, реалізувати завдання раннього попередження професійних деформацій педагогів можливо тільки за умови розбудови оптимальної системи фахової підготовки здобувачів ще у ЗВО, об'єднавши зусилля педагогічного колективу вищої школи, психологічної служби, фахівців-практиків (стейкхолдерів) і студентів. Ранні етапи професіоналізації – це найкращий період для комплексної профілактичної та корекційної роботи з метою запобігання професійній деформації, стагнації, попередження професійного вигорання, зміцнення емоційної та ціннісно-мотиваційної сфер, підвищення продуктивності майбутньої професійної діяльності фахівця.

Професійна підготовка як складник професіогенезу фахівця поряд із тим, що формує у здобувачів суму сучасних знань, має допомогти їм пізнати себе, перевіритися на відповідність обраній професії. Викладачі, психологічна служба ЗВО, фахівці-наставники від баз практики покликані всебічно розкрити особистість студента, виявити рівень його відповідальності, стресостійкості, тривожності, депресивності, емоційної ригідності, тип поведінки в нестандартних або невизначених умовах, здатність швидко приймати рішення, домовлятися, шукати компроміс, комунікувати з різними людьми, ступінь конфліктності, схильність вирішувати чи ігнорувати проблеми тощо. Завданням вищої школи є максимально занурити майбутнього фахівця у професійне середовище, якомога раніше адаптувати його до реальних професійних умов. Дослідники (Н. Ковальчишина, Л. Шнейдер та ін.) ключовою ознакою ефективного кар'єрного розвитку фахівця вважають відповідність його особистісних характеристик професійному функціоналу. Якщо здобувач усвідомить свою невідповідність обраному фаху на етапі навчання, то це завдасть його особистості і загальній справі менших збитків, ніж втрата років життя, здоров'я, зневіра у власних можливостях розчарованого і професійно виснаженого педагога.

Важливим складником протидії ранньому вигоранню та появі професійних деформацій майбутніх фахівців є створення відповідного освітнього середовища у вищій школі: оновлення змісту і технологій професійної підготовки, інноватизація освітнього простору, створення творчої атмосфери, залучення до процесу навчання кращих фахівців-практиків, проведення виробничих практик здобувачів на базі ЗДО із передовим досвідом, психологічне загартування студентів, оволодіння технологіями саморегуляції тощо. Невід'ємним складником професійної підготовки мають стати освітні компоненти, що безпосередньо передбачають проектування професійної траєкторії здобувачів, керівництво їхнім фаховим розвитком. Наприклад, дисципліни (зокрема, авторські чи гостьові курси) про професійну орієнтацію, профілактику професійного вигорання фахівців, технології оптимізації професійної ефективності педагогів і т. д., а саме: «Основи професійної орієнтації», «Профілактика професійного вигорання педагогів закладів дошкільної освіти», «Селф-менеджмент педагогічної діяльності вихователя», «Softskills педагогів ЗДО» тощо.

Оптимізації професійної підготовки майбутніх вихователів, на нашу думку, сприятиме застосування новітніх освітніх технологій, оснований на активізації пізнавальної, комунікативної, освітньої, самостійної діяльності здобувачів, моделювання професійно орієнтованих ситуацій, скерованих на опанування механізмів професійної адаптації (пасивної та активної) [3]. Особливої ваги вимагає створення оптимального професійно орієнтованого

освітнього середовища, що охоплює комплекс комунікативних, конфліктних, рефлексивно-оцінних та інших навчально-професійних ситуацій. Їхня мета – сформувати у здобувачів проєктивні та прогностичні вміння як основу керування власним професійним становленням, особисту відповідальність за вибір конструктивних професійних дій, здатність до фахової рефлексії, опанування студентами копінг-стратегій професійної діяльності у стресових педагогічних ситуаціях та ін.

Водночас майбутніх фахівців необхідно навчити розпізнавати наближення виснаження, професійної деформації, вчасно реагувати на неї. Серед ранніх ознак професійних деформацій, зокрема вихователів ЗДО, є небажання вчитися новому, розширювати свій кругозір, толерантно сприймати думки і вчинки інших, перебільшення ролі професійної діяльності у своєму житті, обмеження лише нею, нездоровий кар'єризм (зауважимо, що юнацький максималізм і пов'язаний з цим перфекціонізм часто призводять до трудоголізму фахівців-початківців, а це реальна загроза швидкого їх вигорання), поява «менторського» тону у спілкуванні, бажання повчати, оцінювати, критикувати людей, прискіпуватися до них і бачити тільки помилки тощо. Індивідуальні деформації вихователя значною мірою зумовлюються його персональними особливостями. Тому так важливо здобувачам знати свої плюси і мінуси, переваги й недоліки, цілеспрямовано розвивати одні та долати інші [2, с. 3].

Зрозуміло, що професійний розвиток не може відбуватися лише по висхідній. Етапи стагнації і тимчасового виснаження можливі, але вони мають усвідомлюватися фахівцем, контролюватися й коригуватися ним. Майбутні фахівці повинні розуміти власну відповідальність за свій фізичний і психологічний стан як передумову професійної ефективності й довговічності. Більшої уваги проблеми професійної деформації, деструкції і вигорання вихователя потребують в особливо чутливі періоди його професійного розвитку, а саме: на етапі ранньої адаптації (входження в професію), фахової ідентифікації та завершення кар'єри (коли слід вже говорити про повне виснаження педагога) [6, с. 110].

Під час навчання здобувачі повинні оволодіти прийомами самодіагностики, щоб усвідомити власні реакції на стрес, нештатні робочі ситуації, рівень самооцінки (особливо якщо вона неадекватна), виявити локус контролю, здатність збалансовано віддавати / отримувати енергію, діяти в умовах відсутності зовнішнього контролю, відкритої чи латентної критики, схильність уникати проблем чи ігнорувати їх, не зважати на стан свого здоров'я. Головне, щоб здобувачі навчилися органічно пристосовуватися до майбутнього професійного середовища, гнучко реагувати на його зміну, але при цьому не втратили себе.

На нашу думку, у здобувачів належить сформувати вміння зберігати спокій і холодний розум, оцінювати та відновлювати фізичні й психічні ресурси, поповнювати їх, раціонально використовувати механізми захисту від професійного стресу (заперечення, витіснення, проєкція, раціоналізація, ідентифікація, відчуження), усвідомлюючи їхню сутність і призначення; опанувати навички саморегуляції, релаксації з метою попередження, зниження чи усунення емоційної напруги, втоми, підвищення психофізіологічної та професійної активності. В зв'язку з цим корисними вважаємо ігрові технології (рольові ігри, ігрові способи саморегуляції, проблемні ситуації тощо), фізичні вправи, аутотренінг та ін. Призначення таких освітніх інструментів – послідовне формування та вдосконалення у майбутніх вихователів ЗДО навичок селф-менеджменту, свідомого керування процесом власного професійного розвитку.

Важливо показати майбутнім фахівцям позитивний вплив педагогічної професії на особистість (так звані позитивні деформації): формування професійної відповідальності, самосвідомості, дисциплінованості, пунктуальності, вимогливості (О. Кокун, О. Рева та ін.). Особливе місце при цьому належить наскрізній практиці, що дає змогу з першого року навчання долучити здобувачів до реальної педагогічної діяльності, познайомити з кращими зразками індивідуального та колективного педагогічного досвіду, включити в реальні умови корпоративного спілкування, командної роботи, надати можливість опанувати майбутні професійні функції та соціальні ролі. Важливо у здобувачів сформувати і закріпити професійно важливі цінності й мотиви, що забезпечать успішне входження у професійне середовище, ранню адаптацію до умов реальної професійної діяльності, формування професійного типу сучасного вихователя ЗДО.

Загалом вважаємо за необхідне надалі перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов оптимізації профілактики професійних деформацій майбутніх вихователів ЗДО, що передбачають: комплексне опанування здобувачами понять «професіогенез», «професійні деформації та деструкції», «професійне вигорання», «селф-менеджмент професійної діяльності» тощо; створення практико орієнтованого освітнього середовища через підсилення проблемного змісту та розвивального характеру навчання, моделювання проблемних ситуацій тощо; забезпечення тісної співпраці ЗВО, провідних фахівців-практиків, баз практики у процесі контекстної професійної підготовки здобувачів; формування в майбутніх вихователів саногенного мислення, копінг-стратегій діяльності у професійному стресі; організація психолого-педагогічного супроводу професіоналізації здобувачів на всіх етапах навчання (проектування індивідуальної професійної траєкторії студента) та ін.

Як ми переконалися, динаміка професіогенезу фахівця не буває завжди позитивною. Тому майбутніх вихователів ЗДО варто підготувати до професійних викликів, конструктивного подолання криз, негативних факторів і деформацій. Навчання таких майбутніх вихователів передбачає не лише вироблення сталого комплексу компетентностей, а й здатності безперервно самовдосконалюватися, активізувати власну фахову позицію, що забезпечать професійну ефективність і надійність педагогів, сформулюють сталу, усвідомлену потребу в цьому.

Отже, спеціально побудована система підготовки здобувачів вищої освіти до профілактики професійних деформацій інтенсифікує фаховий цілеспрямований розвиток особистості, забезпечує поступове професійне саморозкриття майбутнього фахівця ЗДО та є запорукою попередження в нього стрес-індукованих захворювань, деструктивних змін і руйнувань.

Перспективами дослідження вважаємо створення та перевірку ефективності моделі оптимізації профілактики професійних деформацій майбутніх вихователів ЗДО, конкретизацію рівнів і критеріїв розвитку професійних деформацій майбутніх педагогів ЗДО, що стосуються мотиваційного, когнітивного та особистісно-поведінкового компонентів фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Законодавство України. 2021. URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/book?bid=37876>
2. Бельська Г. В. Підготовка фахівців для дошкільної галузі: стратегія змін. Молодий вчений. 2017. № 3.2 (43.2). С. 1–3.
3. Великодні М. С. Професійна деформація особистості майбутнього психолога як наукова проблема. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/0564/179>
4. Зайчикова Т. В. Соціально-психологічні детермінанти синдрому «професійного вигорання» у вчителів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2005. 173 с.
5. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. 200 с.
6. Осауленко О. І. Юридична деонтологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Істина, 2008. 224 с.
7. Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: кол. монографія / О. Лазорко, Ж. Вірна, Л. Акімова та ін.; за заг. ред. Ж. Вірної. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 588 с.
8. Психологічне забезпечення готовності студентів до педагогічної діяльності: монографія / за ред. О. М. Кокуна. Київ: Педагогічна думка, 2008. 296 с.
9. Рева О. М. Ірраціональність групової поведінки та групові деформації працівників у процесі спільної праці. Вчені записки університету «Крок». 2009. № 19. С. 225–234.
10. Рожко-Павлишин Т. А. Умови професійної успішності вихователя закладу дошкільної освіти. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 5. С. 182–198.
11. Туз Л. Г. Синдром емоційного вигорання медичних сестер на етапі ранньої професіоналізації. Актуальні проблеми психології. 2020. Т. IX. Вип. 13. С. 371–380.
12. Чемодурова Ю. М. Психологічні умови подолання професійних деформацій практичних психологів у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2019. 303 с.
13. Царьов О. Д. Підготовка до професійної адаптації майбутніх правоохоронців у вищих навчальних закладах МВС України: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. 231 с.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [State standard of preschool education]. Zakonodavstvo Ukrainy. 2021. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
2. Bieliienka H. V. Pidhotovka fakhivtsiv dlia doshkilnoi haluzi: stratehiia zmin [Training specialists for the preschool industry: a strategy for change]. Molodyi vchenyi. 2017. № 3.2 (43.2). S. 1–3.
3. Velykodna M. S. Profesiina deformatsiia osobystosti maibutnoho psykholoha yak naukova problema [Professional deformation of the future psychologist's personality as a scientific problem]. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/0564/179>
4. Zaichykova T. V. Sotsialno-psykholohichni determinanty syndromu «profesiinoho vyhorannia» u vchyteliv: dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.05 [Socio-psychological determinants of burnout syndrome]. Kyiv, 2005. 173 s.
5. Kokun O. M. Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: monohrafiia [Psychology of professional development of a modern specialist]. Kyiv: DP «Informatsiyno-analitychne ahentstvo», 2012. 200 s.
6. Osaulenko O. I. Yurydychna deontolohiia: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Legal deontology]. Kyiv: Istyna, 2008. 224 s.
7. Psykholohiia profesiinoy bezpeky: tekhnolohii konstruktivnoho samozberezhennia osobystosti: kol. monohrafiia / O. Lazorko, Zh. Virna, L. Akimova ta in.; za zah. red. Zh. Virnoi [Psychology of professional safety: technologies of constructive self-preservation of the individual]. Lutsk: Vezha-Druk, 2015. 588 s.
8. Psykhofiziologichne zabezpechennia hotovnosti studentiv do pedahohichnoi diialnosti: monohrafiia / za red. O. M. Kokuna [Psychophysiological support of students' readiness for pedagogical activity]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2008. 296 s.
9. Reva O. M. Irratsionalnist hrupovoi povedinky ta hrupovi deformatsii pratsivnykiv u protsesi spilnoi pratsi [Irrationality of group behavior and group deformations of employees in the process of joint work]. Vcheni zapysky universytetu «Krok». 2009. № 19. S. 225–234.
10. Rozhko-Pavlyshyn T. A. Umovy profesiinoy uspishnosti vykhovatel'ia zakladu doshkilnoi osvity [Conditions of future childcare teachers of preschool institutions professional success]. Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii. Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2017. Vyp. 5. S. 182–198.
11. Tuz L. H. Syndrom emotsiinoho vyhorannia medychnykh sester na etapi rannoï profesionalizatsii [Emotional burnout syndrome of nurses at the stage of early professionalization]. Aktualni problemy psykholohii. 2020. T. IX. Vyp. 13. S. 371–380.
12. Chemodurova Yu. M. Psykholohichni umovy podolannia profesiinykh deformatsii praktychnykh psykholohiv u systemi pisliadyplomnoi osvity: dys. ... kand. psykholoh. nauk: 19.00.07 [Psychological conditions of overcoming of professional deformation of practical psychologists in the system of postgraduate education]. Kyiv, 2019. 303 s.
13. Tsarov O. D. Pidhotovka do profesiinoy adaptatsii maybutnikh pravookhorontsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh MVS Ukrainy: monohrafiia [Preparation for professional adaptation of perspective law enforcement officers in the Higher Institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Dnipropetrovsk: DDUVS, 2016. 231 s.

УДК 373.011.3-051:005.336.5](495)

DOI 10.25128/2415-3605.22.1.11

CHRISTOS KATIS

orcid.org/0000-0003-0790-9543

chkatis@hotmail.com

Postgraduate Student

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

2 Maksym Kryvonis Str., Ternopil

FACTORS INFLUENCING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT: OPINIONS OF SCHOOL PRINCIPALS IN GREECE

The importance of the present research arises from the value that has been given – at the national, European, and international level – to the work of the teacher and the necessity of his or her professional development but also in the research gap that exists in this field. The aim of the research was to clarify the views